

A Vánca család lakáskörülményei lakásuk tárgyi ellátottságának tükrében

Ebben a fejezetben Vánca Imre és családjának lakáskörülményeit vizsgálom. A bács lakására irányuló kutatást több fázisban végeztem. Elsőként 2012 januárjában a családfővel, Vánca Imrével készítettem interjút, ekkor a lakásbeosztás és a lakásokra irányuló felújítások mellett a fontosabb lakberendezési tárgyakra kérdeztem rá. Ezt követően digitális fotókat készítettem a lakás különböző helyiségeiről és a lakásban megtalálható lényegesebb berendezési tárgyokról. Első fázisban a lakással kapcsolatban nem sikerül számottevő adatot gyűjtenem, így a kutatás egy következő fázisában, 2012 márciusában újra ellátogattam a családhoz. Ekkor már nem Vánca Imrével, hanem feleségével, Vánca Évával folytattam kötetlen beszélgetést. Ebből a beszélgetésből a korábbinál sokkal komplexebb képet nyertem a család lakásra irányuló felújítási munkálatairól és lakberendezési szokásairól. A kutatás nagyobb sikeréhez az is hozzájárult, hogy immár a családi háztartás vezetőjével beszélgethettem, akinek nőként nagyobb rálátása van a családi háztartás működésére és a lakás berendezésére, ugyanis háztartásuk tárgyainak nagy részét maga szerzi be.

Bjarne Rogan idősök körében végzett tárgybirtoклással kapcsolatos felmérésének eredményei azt mutatják, hogy az otthon berendezése és díszítése elsősorban a feleség hatáskörébe tartozik, ugyanis a nő az, aki a tárgyak elrendezéséhez jobban ért, és a színekhez is nagyobb érzéke van, így a lakás otthonná tételében neki van nagy szerepe (Rogan 2004: 66).

Szarvas Zsuzsa is utal arra, hogy a háztartások tárgyait a család nőtagjai jobban ismerik, mivel az ő feladatkörük a háztartás vezetése és annak ellátása (Szarvas 1983: 300–301).

Federmayer Éva írja, hogy míg a házépítés és átalakítás férfimunka, addig a lakás berendezése, akár csak az otthonnak és családnak a megteremtése Magyarországon hagyományosan és egyértelműen női feladat (Federmayer 1999: 106). Ezt kifejtve hangsúlyozza, hogy az otthonnak a létrehozása valójában olyan női feladat, amelynek velejárója a nő polgári kontextusban újrafogalmazott nőiességének és az ezt legitimizáló és kifejezésre juttató nemi szerepeinek megjelenítése (Federmayer 1999: 107). S. Nagy Katalin jegyzi meg, hogy napjaink fogyasztáscentrikus huszoneves nőinek esetében is a lakberendezés kiemelkedő szereppel bír (S. Nagy K. 1997: 52). A családok nőtagjai rugalmas szabadidő-használatuk következtében általában azonosulnak ezzel a szereppel, s így főként az ő utasításaik szerint kerül sor a lakásban alkalmazott újításokra (Miklós 2007: 669).

Egy korábbi interjú során már alkalmam adódott a bács feleségével beszélgetni, akkor a naskalati eszténa eszköztárára irányult a beszélgetés. Az akkori kutatásból kitűnt, hogy az eszténa háztartási tárgyai többnyire konyhai eszközeik közül kerül-

nek ki. Általában azokat az edényeket viszik az esztenára, amelyek otthonukban már elavultak vagy a tárgyfelhalmozódás miatt a lakásban egyszerűen nincs már szükség azokra. A lakásbelsőre irányuló kutatás eredményei is azt láttatják, hogy a család otthonára tárgygazdagság jellemző, ugyanis rendelkeznek mindazokkal a bútordarabokkal, háztartási gépekkel és elektronikai cikkekkel, amelyek napjainkban nélkülözhetetlen részét képezik egy lakásbelsőnek. Azon túl, hogy birtokolnak vagy sem bizonyos eszközöket, arra terjedt ki a figyelmem, hogy a tulajdonukban levő eszközök mikor kerültek be a háztartásba, azokat milyen gyakran használják, és milyen jelentőséget tulajdonítanak az adott eszközöknek.

Hofer Tamás 1983-ban írt tanulmányában a tárgyi kultúra vizsgálatának olyan lehetőségeit elemzi, melyek korábban kevésbé foglalkoztatták a kutatókat: egy-egy család, falu vagy mezőváros egy adott időpontban használt tárgyi felszerelésének, tárgyállományának összetétele, szerkezete és funkcionalitása (Hofer 1983: 40).

Mielőtt rátérek a Váncsák által használt háztartási eszközök vizsgálatára, fontosnak tartom ismertetni a lakásbeosztást, illetve azt, hogy egy-egy helyiségnek a kialakítása milyen időszakra tehető.

Federmayer Éva a lakást a benne élő személyek magán- és társas életének terepeként, viselkedési és gondolkodási normái begyakorlásának és megjelenítésének tereként határozza meg (Federmayer 1999: 105). A lakás tehát primér szükséglet, ugyanis a legerősebben, legtartósabban jeleníti meg, és leghosszabb távon tartósítja a társadalmi struktúrát (Losonczi 1977: 350). Ahogyan maga a lakás szükséglet, úgy a benne található lakberendezési tárgyak is szükségleteket elégítenek ki, azok a lakásbelső komplex, vizuálisan objektívalódott, tapintható szükségletegyütteseként interpretálhatók (S. Nagy K. 1987: 175).

A lakás a pihenésnek és kikapcsolódásnak az a tere, ahol eltérő viselkedésmin-ták dominálnak (Gergely 2004: 39). A lakóépületek helyiségeiből, azoknak funkcionalitásából sok mindenre lehet következtetni az adott kultúra sajátosságait illetően. Ezen ismeretek által feltárható, hogy a családok, közösségek milyen életfunkciókat tartanak fontosnak, továbbá információkat kapunk a nemek és generációk szerepeiről, viszonyairól (Kapitány–Kapitány 2002: 207). A lakás az emberi életnek olyan stabil pontjaként jellemezhető, amely a családalapítás momentumától determinálta ennek a társadalmi intézménynek a teljes működését (Miklós 2007: 658). A lakás, mint otthon, olyan kifejező eszköz, amely egyfajta térbeli meghosszabbítása és szimbolikus megismétlődése a benne élő személy foglalkozásának, személyiségének és nemének (Federmayer 1999: 113).

Gagy József szerint a lakószobában minden elem a tárgy használójának teljes létéről árulkodik: személyiségéről, intellektuális és érzelmi fejlettségéről, esztétikai kultúrájáról, ízlésének alakulásáról. Mindehhez kapcsolódik a szociális dimenzió, amely jelezheti a gyermek helyzetét a családban, a gyermek és szülő közötti érzelmi viszonyokat, illetve azt, hogy mennyire működik családon belül egymás kölcsönös tisztelete (Gagy 1989: 176).

A Kapitány házaspár a ház és lakásbelső megfigyelésekor olyan kérdések fontosságára hívja fel a figyelmet, mint: melyek a lakás kiemelt terei? Milyen hangsúlyt kap

16. kép. A Vánca család háza Csíkmadarason (2011. szeptember 2.)

a családban az étkezés, a regeneráció, a higiénia, a munka, a reprezentáció, a gazdagság, a szellem, illetve a családot összefogó tevékenység? A lakásnak milyen funkcióit tartják kevésbé fontosnak? Hogyan viszonyul egymáshoz a privát és nyilvános szféra? A családtagok számára milyen privát tereket alakítanak ki? (Kapitány–Kapitány 2002: 210.)

Léstyán Csilla a Csíkmadarassal szomszédos falu, Csíkrákos háztartásainak tárgyi ellátottságát vizsgálta. Kérdőíves felmérés segítségével próbált olyan kérdésekre választ kapni, hogy milyen kapcsolat van a háztartások életkora, a benne élők vagyoni, társadalmi helyzete és a vizsgált tárgyak jelenléte közt, az egyes tárgyak pedig hogyan oszlanak meg a különböző családokban, milyen erők vannak befolyással egyik vagy másik irányba (Léstyán 2006: 113).

A Vánca család lakóházának vizsgálatában a fentiekhez hasonló kérdéseknek a megválaszolására magam is törekedtem. Véleményem szerint is az ezekre a kérdésekre kapott válaszok közelebb vihetik a kutatót a vizsgált család életmódjához, mindennapi tevékenységének nem minden esetben nyilvánvaló aspektusaihoz.

2012-ben Vánca Imre és családja Csíkmadarason a Felső-Köves utca 507-es szám alatt, egy körülbelül 50 négyzetméter alapterületű, két szobával és egy konyhával ellátott családi házban élt.¹³² (16–17. képek) Két leánygyermekük született: az

¹³² A Vánca család házának alaprajzát 23. melléklet tartalmazza.

17. kép. A Vánca család háza Csíkmadarason (2011. szeptember 2.)

akkor még elemi iskolába járó Henrietta és az óvodás Klementina. Szintén velük egy házban, de külön háztartásban élt Vánca Imre édesanyja, Vánca Rebeka. Annak ellenére, hogy az édesanya ma már egyszobás lakókörnyezetébe visszahúzódva, külön háztartást vezet, részt vállal a fiatalok munkájából és besegít a gyermeknevelésbe is.

A külön háztartásban élés és a jövedelem elkülönült kezelése ellenére a családokban erős összekötő szálak érvényesülnek, bármilyen nagyobb változás történik a család összetételében, az befolyással van a családban élő összes generációra (Sárkány 2007: 210).

A Vánca család háza az 1960-as években épült, amelyet Vánca Rebeka egykori férje, az idős Vánca Imre vásárolt meg. A lakásban, a mai állapotokhoz képest, szerényebb körülmények uralkodtak. Vánca Rebeka férjével együtt ebben a házban nevelte két fiú- és két leánygyermekét. Férje fiatalon meghalt, így az asszony korán megözvegyült. Miután leányait férjhez adta, két fia is megnősült, ők viszont lakás hiányában a családi házban alakították ki otthonukat, emiatt a lakás mérete továbbra is szűknek bizonyult a benne lakók számára.

A házépítés – nagy jelentősége miatt – nem csak az építkező ügye volt, hiszen a ház építésében a családtagok és a falu népe is részt vett. A lakhely teremtése az emberi életnek az egyetlen olyan eseménye volt, amikor hivatlanul, kéretlenül is segítettek a rokonságban nem álló személyek is egymásnak. (Fél–Hofer 1997: 341.)

A Vánca családban a lakáskörülmények akkor vettek pozitív irányt, amikor a nagyobbik fiúgyermeknek a családtagok, barátok segítségével sikerült házat építenie és elköltöznie a szülői háztól. Ezt követően Vánca Imre, mint legkisebb fiúgyermek, feleségével együtt továbbra is a szülői házban maradt.

Fél Edit és Hofer Tamás Átány községről írt monográfiájuk *Lakás* című fejezetében a lakással való élést a falusi parasztemberek szemszögéből mutatták be, érzékelte az, hogy a lakást birtokló személyek a hagyomány, a családi viszonyok és a munka keretei között hogyan használták ki a lakótér és a berendezés nyújtotta lehetőségeket (Csilléry 1978: 302). A szerzőpáros azt hangsúlyozza, hogy a 19. században a hagyományos paraszti társadalomban nem volt ritka az, hogy 2-3 testvér a házasságot követően, egy ideig még a szülők házában rendezkedett be, ezzel szemben a 20. században csupán a család legkisebb fiúgyermeké maradt a szülői házban, ahol az ifjú feleség, az anyóssal együtt közös háztartást alakított ki (Fél–Hofer 1997: 339).

Szarvas Zsuzsának az 1980-as években Szeremle községben végzett terepmunkája azt szemlélteti, hogy a fiatal házások legnagyobb része a szülői házhoz költözött, nem alapított önálló gazdaságot, háztartást, hanem valamelyik szülővel együtt folytatta életét (Szarvas 1983: 301).

Tankó Gyula a gyimesi példákkal hangsúlyozza, hogy a családi házat rendszerint a legkisebb fiú örökölte, a többi fiúgyermek készpénzben részesült vagy máshol kapott területet, ahová építkezhetett (Tankó 1995: 130).

A házasságkötés idején Vánca Imre fakitermeléssel, majd később juhászattal foglalkozva kisebb tőkére tett szert, amelyből feleségével közösen elkezdték a lakás felújítását, korszerűsítését. Korábban a lakásban két nagyobb és egy kisebb méretű szoba, illetve egy konyha volt. A nagyobb szobákat a fiúgyermek és azoknak feleségei használták, a kisebb szobában pedig a fiúk édesanyja lakott. A konyhát mindannyian közösen használták. Miután a testvérek rendre elköltöztek a szülői háztól, és lehetőség adódott a lakás beosztásának alakítására, Vánca Imre és felesége a helyiségek egy részének más funkciót adott. A szobák funkcióinak megváltoztatása költséggel járt, ugyanis az út fele néző lakószobát padlócsempével látták el, és azt csakhamar konyhává alakították, a korábbi, ennél sokkal kisebb helyiségben levő konyhát pedig két részre osztották és kamrát, illetve fürdőszobát hoztak létre.

A korábbi lakófunkciókat ellátó helyiség kamrává alakítására a szakirodalomban is találunk példát, a Fél Edit – Hofer Tamás szerzőpáros írja, hogy Átány községben olyan „kétvégű” házakban, ahol korábban két testvér lakott, miután az egyik családot alapított és elköltözött a szülői háztól, a házban maradó személy kamrává alakította a korábbi lakóhelyiséget (Fél–Hofer 1997: 388).

Vánca Imre és családja előszobájának megmaradt a funkciója, azonban a konyhához hasonlóan azt is korszerűsítették, csempével burkolták. Azt a lakószobát, amelyet korábban a nagyobb fiúgyermek birtokolt, bebútorozták és kétfunkciós helyiséggé, nappali-hálószobává alakították. Az egyedüli korábbi állapotában maradt lakóhelyiség az édesanya, Vánca Rebeka szobája volt, amely megőrizte korábbi formáját. A felújítások nem egyszerre történtek, ugyanis pénz hiányában Vánca Imre és felesége csak lassanként tudta megvásárolni a felújításhoz szükséges alapanyagot.

kat, illetve a berendezés részét képező bútorokat, tárgyakat. Előbb a nyílászárók, ajtók és ablakok cseréjét végezték el, azt követte az új konyha kialakítása. A konyha terének megtervezése Vánca Éva ötlete volt, ehhez a mintát sógora családjának újonnan épült konyhakialakítása szolgáltatta.

Az emberek szándékosan és öntudatlanul is megjelenítik saját ízlésüket és esztétikai értékeiket, ezzel jelezve azt, hogy mely személyekkel azonosulnak, azonban sok személyes tulajdon nem a tárgyakat birtoklók társadalmi státusát tükrözi, hanem azon túlmutatva egyéb értékeket láttat (Rogan 2004: 60). Az emberek közötti ízlésbeli különbségek az osztályhelyzetből adódó objektív különbségekből erednek, ennek ellenére az emberek ezeket mégis úgy észlelik, mintha azok belső, szabadon alakítható tulajdonságok lennének (Simányi 2005: 170).

A lakás arculatának kialakításában leggyakrabban a lakókkal azonos helyzetű, világnézetű és életvezetésű csoportoknak van meghatározó szerepe (S. Nagy K. 1997: 51). Ezt látjuk a Vánca család esetében is, akik nem náluk magasabb státussal rendelkező egyén vagy család lakásbelsőjéből merítettek ihletet, hanem a hasonló anyagi helyzetben lévő, velük rokonságban álló családtól. Konyhájukat egy bárpult kialakításával két részre osztották, így a helyiség egyik részében alakították ki az ebédlőt, míg a bárpult mögött a konyhának azt a részét, ahol az étel előkészítése, a főzés és a mosogatás történik.

A bárpult az asztal és polc kombinációjának tekinthető, amely urbánusabb lakásokban már évtizedekkel ezelőtt elterjedt. Annak alkalmazása kezdetben az anti-szociális dőzsölés egyik szimbóluma volt, mára azonban egyre többen helyeznek el lakásukban bárpultot. Általában a konyha és étkező közti átadó pultot alakítják ki bárpultszerűen, ez hangsúlyos fogyasztásra-élvezetre irányuló jelleggel bír. (Kapitány–Kapitány 2002: 128.) A Vánca család konyhájának bárpultja esetében nem domináns ez a szerep, mivel a bárpultra szobanövények kerülnek. Ezek otthonosabbá teszik a csempével burkolt felületet, ugyanakkor még inkább elhatárolják a konyha főzésre szolgáló helyiségét az étkező részről.

A konyha kétféle osztása nem volt idegen a paraszti kultúrában sem, ugyanis egyes helyeken a konyhát bolthajtás osztotta ketté, egy belső meghitt, idegenek előtt rejtett térre, illetve egy nyitott, közszemlére tett külső részre (Fél–Hofer 1997: 351). A Vánca család konyhája esetében is megfigyelhető egy ehhez hasonló elkülönülés, ugyanis a konyhának az a része, ahol az asztal, a sarokpad és székek találhatóak, sokkal tágasabb, vendégek számára is nyitott tér (*18. kép*), ezzel szemben a bárpult mögötti rész¹³³ ennél szűkösebb, zártabb, amely csak a háziasszony vagy a családtagok tartózkodási helye. Ez a térrész egyfajta intimitást sugall, láthatatlan határt szab az idegenek előtt. A Vánca családnál való látogatásaim során többször tapasztaltam, hogy ott tartózkodásom idején a háziasszony vagy férje a bárpult mögött tartózkodik. Számos eset kínálkozott arra, hogy megfigyeljem, a lakásba látogató vendégek a konyhának melyik térrészét használják. Egyetlen olyan esettel sem találkoztam, amikor a konyha intímebb, zártabb területén tartózkodtak volna a vendégek. Ennek egyik magyarázata lehet az is, hogy a vendéget érkezése után helyet kínálnak és az asztalhoz ültetik le.

133 Lásd a *Mellékletben* a 40. képet!

18. kép. A konyha „nyilvános” tere (2012. március 12.)

Az asztalnak a lakásbelsőben mindig is nagy szerepe volt. Egy helyiséget lakóhellyé, szobává az asztal tette, a családi élet ünnepélyes aktusai az asztal körül zajlottak, kezdve a leánybúcsúztatótól, a lakodalmi, keresztelői ünnepen át egészen a temetés alkalmával rendezett torig (Fél–Hofer 1997: 352). A Váncsa családban is a konyhának asztallal berendezett térrésze a lakás leglátogatottabb pontja, itt fordul meg a legtöbb családtag és vendég. A kutatás részét képező „családlátogatásaim” során nekem is itt adódott lehetőségem arra, hogy félig kötött vagy teljesen kötetlen beszélgetések formájában kapcsolatot teremthessek a ház lakóival.

A vendég megtisztelésének fokmérője lehet, hogy a lakás melyik helyiségében fogadják az érkezőt: a nappaliban, a konyhában vagy a folyosón. Ez utal a lakáshasználók értékrendjére, kulturális hagyományaira, de a vendég fogadásának színhelye azáltal is meghatározott, hogy a lakás berendezése mennyire teszi lehetővé a vendég fogadását (Kapitány–Kapitány 2002: 218).

A konyha felújításának lényeges eseménye volt a padló csempével való burkolása,¹³⁴ ezt megvalósítva egy korszerű konyhát hoztak létre. A házaspár a fürdőszo-

134 A Kapitány házaspár a lakások tárgyi elemeit számba véve kiter a padlót borító járócsempére is, amelyet korunkban mint általános padlóburkolási módot említenek. Véleményük szerint a járócsempe azokban a helyiségekben terjedt el (konyha, fürdőszoba), amelyeket korábban is hidegburkolat védett. (Kapitány–Kapitány 2002: 109.)

bát és kamrát fél évvel a konyha létrehozása után kezdte el kialakítani. A fürdőszobához szükséges alapanyagokat és berendezési elemeket kisebb időközökkel tudták megvásárolni, így a felújítási munkálatok több időt vettek igénybe. A fürdőszoba hiánya a Vánca család szerény életkörülményeire utal, ugyanis Csíkmadarason már az 1970-es évektől kezdve alakítottak ki fürdőszobákat. Ezekbe általában olyan alapvető berendezési elemek kerültek, mint fürdőkád, kagyló, mosdótál.¹³⁵

Magyarországon, falusi környezetben, az 1960-as években létesülnek az első fürdőszobák, ezeknek valódi használata azonban csak később vált általánossá, ugyanis kezdetben ezeket a helyiségeket mosásra, a benne elhelyezett fürdőkádat pedig tárolásra használták (Kapitány–Kapitány 2004: 116). A fürdőszoba megléte a családok önerőből beváltott igény szintjét mutatja, egy magasabb szintű civilizációs igény kifejeződését (Losonczy 1977: 411). Az individualizáció az európai lakáskultúra fejlődésében a fürdőszoba mint jellegzetes helyiségtípus születésével is jellemezhető. A fürdőszoba megléte azt láttatja, hogy az egyén individuális jelentőségét a test „kényeztetésével” fejezi ki (Kapitány–Kapitány 2004: 116).

A fürdőszoba nemcsak a Vánca család házából hiányzott, ugyanis korábban a hétgyermekes Fazakas családban – ahonnan a bács felesége származik – sem volt fürdőszoba. Ennek ellenére a fiatal házaspár arra törekedett, hogy a felújított lakásban saját maguk és főként gyermekeik számára megteremtse a feltételeket annak kialakítására.

2012-ben tervben volt egy helyiségnek, a lakószobának a felújítása, azonban ekkor egyéb költségek terhelték a családot, így ezt a munkálatot időben kitolták, akár csak a központi fűtésrendszer kialakítását, a ház külső falainak szigetelését, illetve a ház tetőhéjazatának cseréjét. A részben felújított lakás egyes helyiségeinek a berendezése is fokozatosan történt. Előbb a konyhát rendezték be, ahová kagyló, gáztűzhely, mosógép, mikrohullámsütő, olajsütő és elektromos húsdaráló került.

A felsorolt eszközöknek néhány évvel korábban még státuszszimbólum jellege volt, mára azonban a lakásbelsők teljesen megszokott háztartási eszközeivé váltak. A háztartási berendezések mellett érvek és ellenérvek egyaránt megfogalmazódnak használóik körében, tulajdonosaik általában azt hangsúlyozzák, hogy a gép nem tud olyan tökéletes munkát végezni, mint az ember, ennek ellenére időtakarékosság és saját kezük kímélése érdekében gyakran alkalmazzák ezeket a háztartási gépeket. (Kapitány–Kapitány 2002: 132.)

A háztartási gépek nagyarányú elterjedése elsősorban az időhasználat gyökeres megváltozására vezethető vissza, ami abból fakad, hogy az időhasználatban a tradíciók által kialakított normák meghatározta rend helyébe „az idő pénz” gyakorlatias felfogás kerül (Lestyán 2006: 127).

A Vánca család fűtési lehetőségeit vizsgálva azt látjuk, hogy a tüzelőberendezés a korábbi maradt, ugyanis gáz hiányában a fával fűtött csempekályhát találták a fű-

135 Szilágyi Dániel a Zala megyei Muraszemenyén végzett lakásbelső kutatást, amelynek eredményei alapján azt írja, hogy Szemenyén fürdőszobát csak a hatvanas–hetvenes vagy a kilencvenes években házépítéskor vagy toldáskor alakítottak ki. Leggyakrabban egy korábbi kisebb szoba átalakítását követően rendeltek fürdőszoba funkciót az adott helyiségnek. (Szilágyi 2005: 79.)

tésre leginkább megfelelőnek, azonban azt nem tartották gazdaságosnak, mivel téli időben számottevő tűzifa elhasználása ellenére konyhájukat nem tudják kellőképpen kifűteni.

A lakások fűtésében a gazdaságosság és takarékoság meghatározó szempont, ugyanis a fűtés költségei a lakás fenntartásának legnagyobb tételei közé tartoznak (Kapitány–Kapitány 2002: 129).

A bárpulton túli ebédlő részbe asztalt és sarokpadot, illetve székeket vásároltak, így megteremtve a konyha teljes kényelmét. A fürdőszobát is, akárcsak a konyhát, kicsempézték, fürdőkádat, mosdókagylót és angol vécét helyeztek el benne. A szintén csempével burkolt padlójú előszobában helyezték el a lakberendezési tárgyak egy másik értékes darabját, a hűtőládát.¹³⁶

Váncsáéknál is a lakásba belépő vendég az előszobába¹³⁷ érkezik, azonban mivel az előszoba ajtóval van leválasztva a konyhától és hálószobától, ezért a vendégek többsége az előszobából a soron következő helyiségbe lép be és ott köszönti a háziakat, ezért az ő esetükben a vendég előszobában való fogadása ritkán áll fenn.

A lakószoba berendezése is nagyobb költségterhet jelentett a házaspár számára, ugyanis szobabútort, ágyat, kanapét, íróasztalt, televíziót és különféle lakásbelső textíliákat vásároltak, hogy minél lakhatóbbá, otthonosabbá tegyék ezt a helyiséget is. Az elektronikai berendezések a házasságkötést követően kerültek megvásárlásra.¹³⁸

A kihúzható ágy és kanapé a szoba többfunkciós jellegét hangsúlyozza, ugyanis napközben összecukva tartják azokat, hangsúlyozva a helyiség nappali jellegét, ahol akár vendéget is fogadhatnak, este viszont mindkettőt kinyitják, ezzel átalakítva a tere hálószobává.

A polgári lakásfejlődés során az individuumközpontú mentalitás az ágy olyan formáit is magával hozta, mint a kanapé, a rekamié, a dívány, a pamlag, a kerevet vagy a szófa, mindezek fekvő- és ülőhelyek, így a társalgás eszközei is (Kapitány–Kapitány 2002: 116).

A szobában íróasztal is található, amely a házaspár nagyobb leányának tanulóhelyeként funkcionál. Ezt a bútordarabot a szellemi munka eszközeként kizárólag a kislány használja, azonban megfigyelhető, hogy az asztal esetenként különböző háztartási eszközök tárolóhelyévé is válik.

„A gyermekek tanulási helye a gyermek megbecsültségének fokát, munkájának a család munkarendjébe való beillesztését is kifejezheti” (Kapitány–Kapitány 2002: 217). Az íróasztal az étkezőasztal ellentéte abból a szempontból, hogy míg az étkezőasztal köré közösség gyűl össze, addig az íróasztal határozottan személyes tér, az elkülönülés színhelye, amely ugyanakkor munkatér, a szellemi munka helyszíne (Kapitány–Kapitány 2002: 121).

136 Szilágyi Dániel az előszobát, mint közlekedő helyiséget, a lakás leggyakrabban használt tereként nevezi meg, ahol az egyszerűbb vendégeket fogadják, ugyanakkor másodlagos funkciót is rendelnek hozzá: itt helyezik el a hűtőgépet, a mosógépet és a centrifugát (Szilágyi 2005: 79).

137 Lásd a *Mellékletben* a 41. képet!

138 A nyolcvanok években Szeremlén a fejlődő, mai életet képviselő televízió, rádió, magnetofon és lemezjátszó minden családba a házasság ideje alatt került be (Szarvas 1983: 319).

A Vánca családban a televízió-vásárlást időeltolódással a számítógép beszerzése követte, ezt főként iskoláskorú lányuk miatt vásárolták meg, hogy leányuknak a tanulásban segítségére legyen. A számítógépet az utóbbi néhány évben olyan tartozékokkal is ellátták, mint hangfal, webkamera, mikrofon. Az internetet is bevezették a lakásba, így időközben már nem csak leányuk, de a szülők is használatba vették a számítógépet, amelyet főként a közösségi oldalakon történő, ismerősökkel való kapcsolattartásra használnak.

A térhasználati szokások kialakulásában keverednek a praktikus megoldások, a munkamegosztásból adódó eltérő tevékenységszerkezet, a társadalom értékrendje, valamint a személy szükségleteire jellemző speciális igények (Kapitány–Kapitány 2002: 208).

Hogyha a térhasználat gyakoriságát vesszük figyelembe, a Vánca család leggyakoribb tartózkodási helye a konyha. Itt főz a bács felesége, ebben a helyiségben étkeznek, de a hozzájuk betérő vendéget is itt fogadják. A konyha multifunkcionális helyiség¹³⁹ szerepét tovább hangsúlyozza az is, hogy gyakran a papíralapú munkák egy részét is itt végzik, így étkezőhely, vendégfogadó helyiség szerepe mellett munkatérként is használják azt.

A vidéki családi házakban a konyha a családi tűzfészek szerepét tölti be, amelyben a helyiség nemcsak főzésre, hanem vasalásra, valamint vendég fogadására is alkalmas, és ugyanitt játszanak a család gyermekei is (Vadas 1985: 83).

Hogyha a társadalmi emelkedés paraszti vagy kispolgári körből indul, az bármilyen mértékű is, használati szempontból a konyha centrális szerepe az esetek többségében fennmarad. Az emelkedést sokszor a konyha fejlesztése is kifejezi, ez elsősorban az új, modern konyhafelszerelésben és reklámok által hirdetett eszközökben nyilvánul meg (Kapitány–Kapitány 2002: 211). A konyha azon túl, hogy vagyoni mutató, a városiasodás fokmérője is lehet. Helyet ad az étkezésnek, ugyanakkor a család és szomszédság nappaliszerű társalgó helye. Egyes lakásokban a tisztálkodás és a gyermekek tanulása is ebben a helyiségben történik (Losonczy 1977: 412–417).

A konyha a bács leányai körében nem számít a lakás kedvelt helyiségének, ugyanis főként téli időben, a lányok alig tartózkodnak ott, ennek az a magyarázata, hogy komfortos jellege ellenére a konyha télen, a padlócsenpe hidegsége miatt nehezen fűthető ki, így a gyermekek a hidegebb időszakban a lakószobában étkeznek. Az idősebb lány számára a nappali-hálószoba jelenti a tanulás helyét is, így a lakószoba a konyhához hasonlóan több funkciót lát el: a család esti tartózkodási helye, a gyermekek időnkénti étkezőhelye, tanulószoba, továbbá hálószoba a szülők és gyermekeik (nincsen gyermekszoba) számára.

A 19–20. században a polgári lakásoknak vegyes funkciójú szobája a nappali volt, amelyet délelőtt a ház asszonya teljes más szereppel töltött meg, mint amit a család

139 A nyugat-dunántúli Muraszemenyén a konyha a legsűrűbben használt helyiség: a főzés, étkezés, újságolvasás, tévézés és rádióhallgatás színhelye, a mindennapi tevékenységek végzése mellett a lakásnak ez az a része, ahová a legtöbb információ áramlik be a külvilágból (Szilágyi 2005: 79).

este rendelt a helyiséghez, ezt a lakószoba vegyes berendezése is szemléltette (Hánák 1997: 95).

Magyarországon, az 1980-as években a kétszobás lakásokra általában másfél ember jutott, ez pedig összezártságot eredményezett. Az összezártság a környezetben is tükröződött, hiszen a berendezések vegyes képet mutattak, a lakószobák egyben hálószobák és gyerekszobák is voltak. (Vadas 1985: 72.)

A Vánca családban a gyermekekkel való egy szobában lakás okán a túlszűfoltóság, mint probléma nem merült fel egyrészt azért, mert a gyermekek kicsik és még nem érték el azt az életkort, amikor az egyén már igényli a privát szféra létét, azonban az is közrejátszik ebben, hogy a nappalihoz/hálószobához hasonlóan a konyhában is számos élettevékenység zajlik, így a lakásban tartózkodók egymás között megsztják a teret.

A szoba korszerű szekrényssorral van ellátva, amelynek üveges részében kapnak helyet a különböző étkezőkészletek, poharak és csészék, ugyanitt találhatóak a család ajándéktárgyai, valamint a családtagok, rokonok, ismerősök fényképei. A szekrény kihúzható fiókjában és kinyitható részeiben a ruhaneműket, személyes tárgyaikat, illetve a gyermekek játékait tárolják.

A lakószoba egyik falának teljes hosszát elfedő szekrényssoron számos polcszerűen kialakított rész található, ezeken a család ajándéktárgyai kapnak helyet. A polcon és a lakás más részeiben sem találjuk meg a magaskultúra hagyományos hordozóit, a könyveket. A könyvek hiánya arra utal, hogy a házaspár életének nem jelentette meghatározó részét az iskola, így az olvasás és a könyvek szeretete nem vált jellemzővé a szülők körében. Mindketten olyan családban nőttek fel, ahol már gyermekként részt kellett vállalniuk a munkában, így a tanulásra is kevesebb idő jutott. A továbbtanulásnál sokkal fontosabbnak tartották azt, hogy dolgozzanak, és saját erőből megállják helyüket az életben.

A könyv nélküliség aránya napjaink lakásaiban egyáltalán nem elhanyagolható, ennek két jelentős oka lehet, az egyik a szegénység, a másik pedig a hivatalos intézményes műveltséghez kapcsolódó kultúranélküliség (Kapitány–Kapitány 2002: 143).

A szekrény középső részén, központi helyen található a televízió (tetején műholdvevő készülék), amely az egész család szórakozási eszközüül szolgál. A televíziót a bács és felesége néhány hónappal a házasságkötésük után vásárolta meg, azóta a család folyamatosan használja azt.

A televízió nézés kulturális-rekreációs tevékenység. A televízió kiemelkedő szerepét bizonyítják olyan tényezők, mint annak elhelyezése, környezetének kialakítása és díszítettsége (S. Nagy K. 1984: 279). A paraszti lakásbelsők szent sarkának továbbélése a feldíszített televízió képében él tovább, ugyanis gyakran a televízió tetejére szenteket ábrázoló szobrok és keresztek kerülnek (S. Nagy K. 1984: 286). A kvázi-modern lakásokban a leggyakrabban használt szoba televízióra orientált. A tévékészülék különböző terítőkkel, dísztárgyakkal való „felöltöztetése” árulkodik a lakás berendezőjének ízléséről, vizuális kultúrájáról, de gyakorlati funkcióval is rendelkezik, ugyanis a túldíszítés oldja a televízióból eredő közlemények negatív információ-tartalmát (S. Nagy K. 1984: 289–291).

A televízió nézés több funkciót lát el egyszerre, annak nézői általa kapcsolatot létesítenek a külvilággal, információforrásként kezelik azt, élvezetet, szórakozást jelent számukra, kilépési lehetőséggel bír a napi problémák alól, megjeleníti a hivatatlanságot az otthonokban, ugyanakkor személyes kapcsolatokat is pótol (Kapitány–Kapitány 2002: 133).

Mivel a televízió Váncsáék lakásának abban a szobájában kapott helyet, amelyet nappaliként és hálószobaként is használnak, így annak használata otthon tartózkodásuk teljes időtartamára kiterjed. Napközben és kora este a gyermekek, az esti órákban pedig a házaspár nézi azt.

A szobának intim jelleget adnak azok az ágy fölött elhelyezett fényképek, amelyek a házaspár óvodás és iskoláskorú leányait jelenítik meg. Ezek a nagyméretű fotók képkeretbe vannak helyezve és a lakószoba fő díszítőelemei. A fényképek jelenléte a szülők leányaikhoz való viszonyát is tükrözi, ugyanis a két lány a család személynéje. A szülők próbálják elhalmozni gyermekeiket, ezt a szobában található játékok sokasága is bizonyítja.

A lakásban található, családtagokat ábrázoló fényképek mennyisége nagyban függ a tulajdonosának személyiségétől, a családon belüli viszonyok változásaitól, ugyanakkor a családtagok életkorától is, hiszen kisebb gyermekekről általában sokkal több fénykép készül (Kapitány–Kapitány 2002: 148). A paraszti lakásbelsőik falain a fényképeknek meghatározott helye volt. Rendszerint elhelyeződtek a falon a családtagok fényképei, de gyakran az elhunytak képeit is láthatóvá tették, vigyázva arra, hogy külön falfelületen kapjanak helyet az élők és külön falon a holtak fényképei (Fél–Hofer 1997: 357). Régen a szülői ágynak nagy tekintélye volt a család körében, afölött kaptak helyet a különböző szentképek és családi fotók. Napjainkban a lakásbelsőik többségében ennek visszaszorulása tapasztalható (Kapitány–Kapitány 2002: 119).

A szoba díszítéséhez és otthonosabbá tételéhez járulnak hozzá az ágyon elhelyezett babák és plüssállatok.

A 20. századi lakásbelsőik kapcsán a Kapitány házaspár is említi az ágyon elhelyezett babák szokását, amelyet úgy tartanak számon, mint a gyermekkornak a kilencvenes évekre különösen jellemző vállalásáról és felértékelődéséről tanúskodó elemet (Kapitány–Kapitány 2002: 116).

A teljes lakásbelsőit megfigyelve azt látjuk, hogy domináns szerepet kapnak a szobanövények. Vánca Éva nagy hangsúlyt fektet arra, hogy főként az előszobát és a konyhát szobanövények elhelyezésével tegye otthonosabbá. Ezek a növények őszig az ajtó előtti lépcsőfeljáróra vagy a ház falának belső udvar felőli részére kerülnek. Növényeket, virágokat nemcsak a lakásban és a ház körül, hanem a virágoskertben¹⁴⁰ is találunk. Ezeknek gondozása szintén a háziasszony feladata.

A ház udvarában, a virágoskert szomszédságában kemence¹⁴¹ található, amelyet főként télen használnak. A család a juhászatból származó keresetét kenyér eladá-

140 Lásd a *Mellékletben* a 42. képet!

141 Lásd a *Mellékletben* a 43. képet!

sával egészíti ki, heti két alkalommal 12-13 darab kenyeret sütnek eladásra. Az udvarban található gazdasági épületek között találjuk a tyúkpajtát, nagyobb gazdasági építmény a *szájván*nak nevezett, ma tűzifa tárolására használt építmény, amelyet korábban juhok tartására hoztak létre.¹⁴² Korábban istálló is állt az udvar hátsó részén, azonban azt lebontották.

A térhasználatot és a tárgyak különböző szerepkörökben való megjelenítését egyrészt meghatározzák a szubjektív tényezők (pl. a lakók tárgyakhoz való viszonya), másrészt jelen vannak olyan objektív tényezők is, mint a lakás nagysága, a tárgyak anyaga, formája, a hagyomány által kialakított helye és a tulajdonos vagyoni helyzete (Léstyán 2006: 119–120).

Visszatérve a lakás berendezésére, azt látjuk, hogy a lakás eklektikus jelleget mutat, jelen esetben ez a lakás viszonylagos szűkösségének a következménye, hiszen nincsen a lakásban külön nappali, hálószoba és gyermekszoba, így egy helyiséghez több funkció rendelődik. A lakószoba multifunkcionalitása a lakberendezési tárgyak milyenségén és mennyiségén is nyomon követhető.

Simányi Léna 2008-ban három generáció lakberendezési tárgyakhoz való viszonyát vizsgálta meg. A harmadik nemzedék esetében eklektikus felértékelődésnek nevezi azt a jelenséget, amikor a tárgyak elsősorban érzelmi és esztétikai hangulatot nyújtva teszik olyan helyé a lakásbelső, ahol az ember alapvetően jól érzi magát (Simányi 2008: 222).

Elsősorban a szoba az a tér, ahol számos nagyobb és kisebb elemekből felépülő tárgye gyűttes kap helyet. A szoba terének nagysága és alakja meghatározza a tárgyak számát, s azok egymáshoz való viszonyának lehetőségeit (Gagy 1989: 169).

Váncsák lakásának tárgyai között nem találunk örökölt, hagyományozott tárgyakat. Ezek a típusú eszközök a családi folytonosság szimbólumai, a generációk összekötői lehetnek, azonban ezeknek meglétét a modernizáció és a fogyasztói szemlélet elterjedése gyengíti (Kapitány–Kapitány 2002: 227–228). A Vánca család a lakásban alapvetően fogyasztásra van berendezkedve, használati és dísz tárgyaink is a tömegtermelés példányai.

A közös otthonnal és szabadidős szokásokkal egy olyan tárgyi, szimbolikus világ teremődik meg, amely reprezentálja az együtt élő személyek azonosságát, jelezve a külvilág számára azt, hogy kik is ők valójában (Kuczi 2011: 25).

A hagyományos eszközök eltűnésének számos oka lehet, általában vagy az idő pusztítja ki ezeket a tárgyakat vagy a modernebbé váló életvitel. Leginkább azoknak a családoknak a lakásaiból hiányoznak a szülőktől hagyományozódott tárgyak, ahol a háztársaknak közös életüket majdnem a nulláról kellett elkezdniük. (Szarvas 1983: 306.)

A Vánca házaspár esetében ez nem áll fenn, hiszen annak ellenére, hogy házasságkötésük időpontjában szűkösnek bizonyult az a tér, amelyben éltek, a lakás el volt látva tárgyakkal, háztartásukban mégis elenyésző az előző nemzedéktől örökölt tárgyaknak a száma. Ez a Vánca házaspár azon törekvésének tulajdonítható, hogy a

¹⁴² Lásd a *Mellékletben* a 44. képet!

részben felújított lakást saját ízlésüknek megfelelően olyan tárgyakkal rendezték be, amelyek valóban funkciót látnak el.

A háztartás részét képező elektromos eszközök többségükben presztízstárgyak, mindezek napjaink lakásbelsőiben a látszólagos jólét kifejezői, egy-egy ilyen típusú ipari cikk a külvilág számára a család tehetőségéről árulkodik, ugyanakkor ezeken az eszközökön át a család a külvilág fele közli, hogy ők is képesek felzárkózni korunk újításaihoz. Ezt egyrészt kényelmi okokból teszik, másrészt pedig igyekeznek elkerülni azt, hogy elmaradottnak ítélje meg a közösség őket.

A lakás összes tárgya a lakók társadalmi státuszáról, társadalomban elfoglalt helyéről beszél (Gagyí 1989: 175).

Az elsődlegesen használatra készült tárgyak a csoporthoz való kötődést „befelé” és „kifelé” is jelző tárgyakká válnak, továbbá annak a képnek a külvilág fele forduló hordozóivá, amelyet tulajdonosaik magukról másokban kialakítani szeretnének. Ez a jelenség különösen a felfelé tekintő, felemelkedő csoportokra jellemző, akik aspirációikat az új életformát reprezentáló tárgyak vásárlásával fejezik ki. (Léstyán 2006: 125.) Ez a Vánca családra is jellemző, ugyanis ők is a nagyobb presztízzsel bíró használati eszközök beszerzésével valójában a falu társadalmának tehetősebb családjaihoz való felzárkózásukat kívánják biztosítani.

A háztartásokban általában legkisebb arányban a használaton kívüli tárgyak fordulnak elő. Ezek az elavult eszközök az új szükségletek kielégítésére már nem alkalmasak, azért tulajdonosaik mellőzik azokat (Léstyán 2006: 123).

A Vánca család lakásának tárgyállományát megfigyelve viszonylag csekély a funkcionálisan kívüli háztartási eszközöknek a száma, ez összefüggésben van azzal is, hogy bizonyos értelemben a családnak egy másik háztartásnak, az esztéta háztartásának tárgyállományáról is gondoskodnia kell, és gyakran az esztéta berendezésének bővítéséhez éppen a lakásukban található, fölöslegesnek ítélt eszközöket használják fel.

A háztartások tárgyakkal való bővüléséhez az alapot leggyakrabban a házasságkötés adja. Egy-egy háztartás tárgyállományának vizsgálatakor érdemes megfigyelni, hogy a háztartás kialakításához mely eszközök képezték azt az elengedhetetlenül szükséges alapot, amely nélkül az adott háztartás önállósodásra képtelen lett volna, és melyek azok, amely inkább csak kiegészítői a tárgykészletnek. Eszerint a tárgyak segítségével végigkövethető a háztartások önállósulásának folyamata. (Szarvas 1983: 312.)

Fél Edit és Hofer Tamás írja, hogy egy-egy parasztcsalád vagy parasztközösség tárgyi ellátottságának rendje, struktúrája feltárható az egyes tárgyak és tárgycsoportok egymás közötti viszonyainak vizsgálatával (Fél–Hofer 1970: 15).

A berendezési tárgyak az életstílus közvetítői, kifejezői, amelyek a mindennapokhoz való viszonyokról, affektusokról és reflexiókról tanúskodnak (S. Nagy K. 1987: 32).

Szarvas Zsuzsa a tárgyak háztartásba való bekerülésének öt lehetséges megkülönböztetési módját ismerteti: az öröklést, a vételt, az ajándékot, a hozományt, ötödik kategóriába pedig azokat az eszközöket sorolja, amelyek az önállósodás után saját kezűleg készültek (Szarvas 1983: 314–316). Ezek közül a Fél Edit – Hofer Tamás szerzőpáros a kalotaszentkirályi kelengye szerepét vizsgálta. Tanulmányukban azt

hangsúlyozzák, hogy a kelengye az új párnak sem önálló háztartásvitelét, sem független gazdálkodását nem biztosította, ugyanis hiányoztak belőle a munkaeszközök, a főző- és tálalóedények, valamint olyan bútordarabok, mint például az asztal. Ezeknek az eszközöknek a beszerzésére nem volt szükség, mivel az ifjú pár a vőlegény szüleihez költözött, és a szülők háztartása már el volt látva mindezekkel az eszközökkel. (Fél–Hofer 1970: 17–18.)

A női hozomány írásban való rögzítése a székelyföldi falvakban a 20. század ötvenes éveiben még érvényben volt. A hozomány potenciális tőke volt és tartalmazta azokat a tárgyakat, amelyekre a fiatalasszonynak élete folyamán szüksége lehetett. (Szócsné Gazda 2006: 31.) A hozomány a legtöbb kultúrában az élettér megteremtésének alapja volt, az új háztartáshoz szükséges ruhákat, textileket, bútorokat és konyhai eszközöket tartalmazta, összetételét pedig az adott társadalomban érvényben levő, fiúági vagy leányági öröklési rend határozta meg (Szócsné Gazda 2010).

Vánca Éva hozományként pénzt kapott szüleitől, de érdekes módon az ajándékba kapott pénzt az ifjú házások nem lakberendezési tárgyra fordították, hanem a pénzösszeget a gazdaságba fektették. Mivel a házasságkötés idején Vánca Imre fakitermeléssel foglalkozott, akkor jobbnak látták az ehhez a munkához szükséges eszköznek a beszerzését, mivel úgy gondolták, hogy így eredményesebb munkát végezhetnek, amiből majd tőkét halmozhatnak fel, és abból később megvásárolhatják a lakás berendezéséhez szükséges tárgyakat.

A Vánca házaspár esetében az összeköltözés idején a lakásban még megtalálhatóak voltak a család régi bútorai, így azokat új bútorok hiányában használhatták, azonban miután sikerült új bútorokat vásárolni, a régi kikerültek a lakás falai közül. A Vánca Évával folytatott beszélgetés ráterelte a figyelmet egy-egy berendezési tárgy megvásárlásának körülményeire. Éva pontosan emlékszik arra, hogy a nagyobb értékű lakberendezési tárgyakat hogyan szerezték be. Nagyobb költséggel járó eszközeiket, mint a mosógépet, a gáztűzhelyt – takarékosági céllal – használtan vásárolták meg. Az ezekhez szükséges pénzt a nő maga kereste meg, ugyanis férje kezdeményezésére a 2009-es évtől kezdődően több házaspár segítségével részt vállalt a tavaszi legelőtisztításból. Ebből a többhetes munka után kapott keresetből vásárolták meg ezeket a háztartáshoz szükséges tárgyakat.

Hogyha a Szarvas Zsuzsa által felsorolt kategóriákat a Vánca család tárgyaira rávetítjük, azt látjuk, hogy a család lakásban elhelyezett tárgyainak nagy részét a vásárolt eszközök jelentik, mennyiségileg ezeket követik az ajándékba kapott eszközök, majd az örökölt tárgyak. Elenyésző a száma a kézzel készült tárgyoknak.

Bjarne Rogan az amerikai család fogyasztói mentalitásával kapcsolatban írja, hogy ez a típusú család örökölt tárgyak hiányában tiszta lappal indul, és a széles fogyasztói kínálatból igyekszik kiválasztani javait, ezzel létrehozva saját kulturális identitását (Rogan 2004: 63). Ez a jelenség, ha nem is teljesen, de bizonyos mértékig a Vánca család lakberendezési szokásaira is jellemző, hiszen ők is igyekeznek a kereskedelmi kínálatnak és saját ízlésüknek megfelelően berendezni lakásukat.

S. Nagy Katalin kvázi-modern lakásbelsőknél nevezi az 1980-as évek Magyarországon gyakran előforduló lakásbelső típusát. Az ilyen típusú lakások berendezési

tárgyaikkal a családok három lényeges tulajdonságára hívják fel a figyelmet: a családok modernségére-civilizáltságára-korszerűségére, a családok tehetőségére, valamint azoknak kulturáltságára-műveltségére-iskolázottságára. Az elsőt a bútorok, lakástextiliák, háztartási gépek, tömegkommunikációs eszközök, valamint a szimmetrikus elrendezés, a másodikat a kiegészítő és souvenir tárgyak, a harmadikat pedig a kultúrcikkek, tömegkommunikációs eszközök, könyvek és festmények fejezik ki. (S. Nagy K. 1984: 277.)

Ezt a hármas felosztást figyelembe véve a Váncsa családban a modernség és tehetőség dominál, ezt egyrészt a modern konyha- és szobabútor jelzi, és jelen vannak a háztartásban a már említett korszerű háztartási gépek és tömegkommunikációs eszközök is.

A tárgyak egyfajta kommunikációként is interpretálhatók, az expresszív aspektus hozzájárul annak magyarázatához, hogy az emberek miért vásárolnak meg bizonyos tárgyakat, és azokat hogyan helyezik el otthonukban. A lakásukat berendezők gyakran úgy érzik, barátaik, szomszédaik elvárják tőlük, hogy ők is bizonyos berendezési stílusnak és divatnak megfelelő tárgyakat vásároljanak meg (Rogan 2004: 59).

S. Nagy Katalin állapítja meg, hogy a nyolcvanas évek lakásbelsőire nagyfokú tárgyfelhalmozás volt jellemző, ezáltal eltolódás volt megfigyelhető a használati tárgyaktól a „felesleges” tárgyak birtoklása fele (S. Nagy K. 1987: 38).

Hogyha nem is túlzott mértékben, de a tehetőség kifejezésére utaló souvenir és ajándéktárgyak is jelen vannak Váncsaék lakásában. Ezeknek a tárgyaknak főként a hálósobában/nappaliban elhelyezett polcos-fiókos, modern szekrénysor biztosít tárolási felületet.

A család kulturáltságának, műveltségének kifejeződései a lakásban megtalálható tömegkommunikációs eszközök. A használat gyakorisága szempontjából ezek között első helyen áll a maroktelefon, amellyel mindkét házastárs rendelkezik, ezt a számítógép követi, amelyet időnként szintén kommunikációs célra használnak, így az főként a közeli barátokkal való kapcsolattartásban játszik szerepet.

S. Nagy Katalin a kvázi-modern lakásbelsőik tárgypopulációjának mennyiségét 200 és 600 tárgy közé sorolja, ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a tárgyállomány száma nagymértékben függ az életkortól, a jövedelemtől, a végzettségtől, a lakás nagyságától, valamint a lakásba költözés idejétől (S. Nagy K. 1984: 279). Egy-egy család „tárgyuniverzumának” összértéke összefügg az illető család vagyoni-társadalmi helyzetével, a különböző felszerelések közötti értékkülönbségek szemléltetik a társadalmi különbségeket is (Hofer 1983: 45).

Váncsa Imre és felesége 2003 óta élnek együtt a lakásban, 2003 és 2012 között igyekeztek a szükséges tárgyakkal ellátni háztartásukat. A lakás tárgyakkal való berendezése fokozatosan történt. A különböző háztartási eszközök beszerzését meghatározták az anyagi lehetőségeik, általában egy-egy nagyobb fizetéssel járó munka után sikerült megvásárolniuk az életfunkciók ellátására szükséges eszközöket.

A kutatás során felmerült bennem a lakásban található tárgyak digitális fotódokumentációval kiegészülő, precíz számszerűsítésének gondolata. Ezt a naskalati esztéta tárgyi világának felméréséhez hasonlóan gondoltam el, később azonban a csa-

ládhoz ellátogatva azt tapasztaltam, hogy e tekintetben a lakók részéről másfajta viszonyulás érzékelhető. Míg az esztenán a juhászok az esztenaépület teljes tárgyi világába betekintést nyújtottak, addig a családi házban éreztem egyfajta elhatárolódást. A családtagokkal folytatott beszélgetések helyszíne a konyha volt, a lakószobába csupán fotódokumentáció készítése céljával léptem be. A család részéről azt éreztem, hogy a lakószoba életüknek egy intimebb tere, ahová csak azokat az ismerőseiket kísérik be, akikkel bizalmasabb viszonyban állnak. A lakásnak ebben a részében található a család legtöbb személyes tárgya, ezek közül azokat figyelhettem meg, amelyek látható helyen voltak elhelyezve. A szekrényekben, fiókokban „rejtőzködő” személyes tárgyakra már nem kaphattam képet. Ez egyfajta határt szabott vizsgálódásomnak, de úgy gondoltam, hogy ennek a határnak az átlépése már a család legintimebb szférájába való behatolással járna együtt, így jobbnak láttam eltekinteni attól, hogy számba vegyem ezeket a személyes tárgyakat.

Bizonyos, hogy a lakásban található tárgyak száma – belefoglalva a legapróbb darabokat is – több százra tehető, ez a tárgybőség azonban nem jár együtt nagy mennyiségű felesleges tárgy felhalmozásával. A család részéről megfigyelhető egyfajta szelekciós tevékenység, hiszen másokhoz hasonlóan maguk is időként eltávolítják lakásukból a megunt vagy feleslegessé vált tárgyaikat. A lakásban elhelyeznek dekoratív elemeket is, azonban többnyire a funkcionalitás határozza meg a család tárgy-birtoklását és használatát. Azokra az eszközökre tartanak igényt, amelyeket használnak, s ezzel elkerülik azt, hogy túlszűfölják lakásukat. Lakásuk berendezése sokkal inkább a városiasodás fele hajlik, mintsem az előző generációk lakberendezési szokásait, tárgyait használná fel. Úgy gondolom, hogy ez egy húszas-harmincas éveikben járó házaspár esetében természetes, hiszen kortársaik körében is ez a fajta mentalitás dominál, és a minták átvétele kölcsönösen kihat a fiatalok lakberendezési szokásaira.

Ebben a fejezetben megpróbáltam képet adni Váncsa Imre életkörülményeiről. Ezt családjá lakásviszonyainak ismertetésével és annak tárgyi ellátottsága által láttam megvalósíthatónak. Arra törekedtem, hogy az esztena világához hasonlóan láttassam azt, hogy napjainkban egy juhászattal foglalkozó személy számára életminőség tekintetében milyen feltételek adóttak. Váncsa Imre mint vállalkozó szellemű személy feleségével együtt igyekezett a juhtartás mellett, egyéb kiegészítő tevékenységekből származó jövedelemből a család számára megteremteni mindazokat a körülményeket, amelyek elengedhetetlen feltételei a család jó közérzetének, kényelmének, ugyanakkor a társadalmi elismerés velejárói is. Házasságuk közel tíz évében igyekeztek igényeiknek megfelelően átalakítani lakásukat, annak helyiségeit pedig az életfunkciókhoz rendezni be. A család nagyobb értékű tárgyai presztízzsel rendelkeznek, ezek azok az eszközök, amelyeket a hozzájuk látogatóknak megmutatásra érdemesnek tartanak. Ezeknek a lakberendezési elemeknek pontosan emlékeztek megvásárlási, beszerzési körülményeire, általában azt is megnevezték, hogy milyen munka elvégzése kellett ahhoz, hogy előteremtsék az adott tárgy megvásárlásához szükséges anyagi javakat. A lakás berendezésében a főszerepet Váncsa Éva játszotta, aki saját ízlésének és családjá elvárásainak megfelelően alakította otthonát. Ennek

azonban sok esetben gátat szabtak az anyagi feltételek, ezért igyekeztek fontossági sorrendben valósítani meg céljaikat. Eddigi törekvéseik célja lakásuk részbeni felújítása, annak berendezése és a további munkálatokhoz szükséges mezőgazdasági eszközök megvásárlása volt.

A Váncsa család tevékenysége sokkal inkább a vállalkozói réteghez áll közel, mint egy hagyományos értelemben vett juhászattal foglalkozó családhoz. A házaspár igyekezett megragadni mindazokat a munkalehetőségeket, amelyeknek jövedelméből a háztartáshoz szükséges javakat megvásárolhatják. A juhászati tevékenységből származó jövedelmet nem tartották elégségesnek a család szükségleteinek kielégítéséhez, ezért időnként közösen olyan periodikus munkákat is vállaltak, mint a fakitermelés, legelőtisztítás, facsemete-ültetés, kenyérsütés. A bevételből igyekeztek lakásukat a legkorszerűbb háztartási eszközökkel (mosógép, hűtőszekrény, televízió, számítógép stb.) ellátni, ezek ugyanis napjaink háztartásainak már nélkülözhetetlen eszközei. Lakásuk és gazdaságuk korszerűvé tétele növelte családjuk presztízsét a falu társadalmában, az általuk végzett munkák minősége pedig jelentős mértékben erősítette a velük gazdasági-üzleti kapcsolatban álló személyek beléjük vetett bizalmát.